

Prethodno priopćenje
UDK 821.163.42'282-1 : 81'37 Weber (497.5)
Primljeno 2022-03-17
Prihvaćeno za tisak 2022-06-01

MAMINO SRCE

Uz kajkavske pjesme Mirne Weber

Marijan Varjačić, Varaždin

*Der Mensch ist, eher er ens cogitans
ist oder ein ens volens, ein ens amans.¹*

Max Scheler

Sažetak

Uz kajkavske stihove Mirne Weber, autor nastavlja tematizirati pojmove 'doživljaj' i 'doživljavanje' iz članka Uz obljetnicu Božice Jelušić, *Kaj br. 1-2, 2021.*, posebno s osloncem na misao Wilhelma Diltheyja. Ukazuje na moderni racionalizam kao na pozadinu distanciranja od pojma doživljaj u novijoj teoriji književnosti. U tom kontekstu osvjetljava se kajkavska lirika Mirne Weber kao autentična lirika doživljaja.

Ključne riječi: doživljaj/doživljavanje, život; kajkavska lirika; autentičnost, racionalizam, nova estetika; Wilhelm Dilthey, Martin Heidegger, Hans-Georg Gadamer.

Zamislimo izbor lirskih pjesama na temu rodno bližnjih (posebno najbližjih) u novijem hrvatskom pjesništvu. Fran Galović svoju nedovršenu zbirku *Z mojih bregov* počinje pjesmom *Mojemu ocu*. Pjesmu *Pod oblokom*, posvećenu pokojnoj mami, ispjevao je Galovićev gotovo vršnjak, Varaždinec Zvonko Milković. Štokavska pak Milkovićeva pjesma *Molba da budem dobar sin* našla bi mjesto u svakom hrvatskom lirskom molitveniku. Posebnim pristupom temi odlikuje se i izdvaja pjesma Nikole Šopa *Smrt moje bake*. U panenteističkom² zanosu ispjevao je Antun Bonifačić svoju *Odu djedu*. Iz sličnog nadahnuća izvire

---

¹ Čovjek, prije nego što je biće mišljenja ili biće htijenja, jest biće ljubavi

² Formula panteizma je: Sve je Bog. Filozofsko-teološko učenje panenteizam (od gr. *pan*=sve, *en*=u, *theos*=Bog) ne odustaje od teizma; Bog ima neovisnu svijest i svijet od njega ovisi. Po tom učenju sve što je – u Bogu je.

i čakavska pjesma Drage Ivaniševića *Moj did*. O odnosu *najbližih* kazuje antologijski kajkavski spjev Ivana Goluba *Kalnovečki razgovori*. Golubova štovateljica Božica Jelušić podarila nam je pjesmu *Vnuče z plavi očimi*. Mnogi će se sjetiti pjesme Josipa Pupačića *Tri moja brata*. Pjesma u prozi Viktora Vide *Djedovi (Svi su ljudi smrtni, samo su djedovi besmrtni)* kruni ovu temu u hrvatskom pjesništvu i književnosti uopće ...

Među ključnim pojmovima općenito za pristup pjesništvu, posebno o *najbližima*, jesu **doživljaj / d o ž i v l j a v a n j e** i **ž i v o t**. Osobito u kajkavskoj (i čakavskoj) lirici nerazlučivi su doživljaj i jezik. U hegelovskoj tradiciji pjesnik važi kao konkretan subjekt i njegov subjektivni doživljaj kao središnja točka i bitni sadržaj lirske poezije. Prema Schellingu, lirska poezija ide najneposrednije od bilo koje pjesničke vrste od subjekta. Lirska umjetnost prava je sfera samopromatiranja i samosvijesti, izražava, poput glazbe, *stanje duše* (Gemütlich).³ U zadnjih sedamdesetak godina pojam, doživljaj napušta se u teoriji književnosti; međak je knjiga Emila Steigera *Grundbegriffe der Poetik* (1946.).

Za rehabilitaciju pojma *doživljaj* u nas se zalaže hrvatski filozof Danko Grlić. U prikazu shvaćanja umjetnosti Hans-Georg Gadamera kaže da je Gadamer usredotočivši se isključivo na ontološku prirodu umjetnosti unekoliko zapostavio njenu estetsku stranu, stvaranje i d o ž i v l j a j. Na svoj način za *rehabilitaciju* doživljaja zalagao se pjesnik i teoretičar književnosti Ante Stamać.⁴

Wilhelm Dilthey⁵ smatrao je da se sve ne može spoznavati mislima, zaključcima i sudovima, nego se spoznaje i doživljavanjem. Spoznajni čimbenik nije samo um, nego čuvstva i volja. Doživljavanje pak ne isključuje misaono pronicanje. Prema tradiciji, koja ide od Augustina preko Pascala, do Diltheyja i Maxa Schelera, *logika srca* isto je tako stroga, apsolutna i neprikosnovena kao sudovi i zaključci deduktivne logike. Doživljavanje kao duševne pojave, prema Diltheyju, ne smiju se smatrati samo pratiocima realnih procesa ili sjenama što ih bacaju zbiljska bića već ih valja držati d i j e l o m z b i l j n o s t i, i to onim koji nam je najbliži, koji nam je neposredno dat. Vanjskom iskustvu dana je, kantovski rečeno, samo pojava, a ne stvar po sebi. Unutrašnje (usebno) iskustvo, doživljaj, posre-

³ F.W. J. Schelling, *Filosofie der Kunst*, Darmstadt, 1960., str. 287.

⁴ Intervju s Antom Stamaćem, *Vijenac*, Zagreb, 15.2.2008., broj 366., str. 5.

⁵ Wilhelm Dilthey (1833.-1911.), najznačajniji je predstavnik filozofije života u Njemačkoj. Uz F. E.D. Schleiermachera prethodnik moderne hermeneutike. Utjecao na M. Heideggera, H.-G. Gadamera, Karla Jaspersa i Maxa Schelera. Walter Schultz, jedan od najznačajnijih njemačkih filozofa poslije Drugoga svjetskog rata, ističe da je Dilthey svoju *metafiziku života* zasnovao na *obuhvatnim do danas nenadmašenim istraživanjima* zapadnjačkoga mišljenja. Na Diltheyjevu filozofsku psihologiju referira se Detlev von Uslar u knjizi *Leib, Welt, Seele*, Königshausen & Neuman, Würzburg, 2005., str. 163-166 i dr.

duje zbilju u punom smislu. Doživljaj je nešto što bezuvjetno pripada ljudskom životu jer se ovaj život samo preko doživljaja konstituira i oblikuje.⁶

Der Ausgangspunkt des poetischen Schaffens ist immer der Lebenserfahrung als persönliches Erlebnis oder als Verstehen anderer Menschen gegenwärtiger wie vergangener, und der Geschehnisse, in denen sie zusammenwirkten⁷/Ishodišna točka pjesničkog stvaranja je uvijek u životnom iskustvu kao osobnom doživljaju ili kao razumijevanju drugih ljudi, sadašnjih i prošlih, u zbivanjima u kojima oni zajedno sudjeluju. Poesie ist Darstellung und Ausdruck des Lebens⁸/Poezija je prikaz i izraz života.

Prema Diltheyju, pjesnik izabire svoj predmet iz realnih životnih odnosa i daje mu t o t a l i t e t (Totalität) po sebi samom.⁹ Posebno mjesto u životnim odnosima imaju rodbinski odnosi. Svako istinsko poetsko djelo uzdiže isječak zbilje koja tako postaje jedna osobina života koja na taj način prije nije bila viđena.¹⁰ To se odnosi na sve s početka spomenute pjesme kojima možemo pridružiti pjesme Mirne Weber *Frtaljica, Od sega cvetja je prebrana (Moja mater)* i *Ljubaf se kuha*.

FRTALJICA

Okrugla pogača z rokom prekržižena,
četiri frtaljice za lačne ftiče,
gda vu ranu zorju kokot zakukuriče,
saka diši na materino lice.

Četiri frtaljice dobrote,
i ljubav vu tem testu,
šteru je po noći objemala,
gda su si spali,
vu širclu melu nesla,
z škrlakom na glavi,
oblejanom z svečami,

⁶ Walter Schultz, *Dilthey: Die Grundlegung der Geschichtswissenschaft in der Philosophie des Lebens*, u: Schultz, *Philosophie in der veränderten Welt*, Neske, Pfullingen, 1974., str. 516.

⁷ Wilhelm Dilthey, *Das Erlebnis und Dichtung*, Van den Haec & Ruprecht, Göttingen, 1985., str. 139. Svoju tezu o primatu doživljaja u pjesničkom i uopće književnom stvaranju Dilthey je razvio u studijama o Goetheu, Novalisu i Lesingu.

⁸ Isto, str. 126.

⁹ Totalitet je emfatičan sinonim za cjelinu, potpunost. U odnosu na umjetnost, totalitet znači smisaonu povezanost umjetničkog djela.

¹⁰ Kao pod 7., str. 139.

vrečami prebranoga bažula,
lončekom punim z murvami,
pobranimi včera ...
Da be se denes si za stolom hrvali,
za svoju ščipicu,
materinog serca.

Za *Frtaljicu* vrijedi Diltheyjeva tvrdnja da svaka stvar i svaka osoba povezana s našim životom dobiva svojstvenu snagu i boju.¹¹ Od *stvari* to su ovdje u prvom redu *mêla* odnosno s njom povezane *testo* i *pogača*. Prekrižena pogača, pjesma u cjelini, priziva simboliku *d i o b e k r u h a*. *Zar nije kruh koji lomimo zajedništvo s tijelom Kristovim?* (1 Kor 10, 16-17). Mamina je pogača *z a j e d n i š t v o*, snaga i radost života.

U Diltheyja je pojam života postao pojam totaliteta; život je protegnut na cjelinu čovjeka i čovjekova svijeta. Svi čovjekovi produkti objašnjivi su iz života i funkcija su života. Najmanje jedinice života su doživljaji u kojima se mogu spoznati strukture životnih tijekova i cjelina povijesnog života. Doživljavanje dovodi do jedinstva subjekta i objekta, unutarnjeg i vanjskog. Život je središnji pojam također kod Nietzschea: bitak nije drugo nego život, biti znači živjeti, više bitka znači više živjeti. *Bitak – o njemu nemamo druge predodžbe no živjeti.*¹²

U studiji *Goethe und dichterische Phantasie*¹³ Dilthey ističe da sve Goetheove misli o životu izvire iz života samog, stoga istodobno obuhvaćaju životne povezanosti i vrijednosti svake situacije, svake osobe i svakog životnog odnosa – njihov smisao. Takvo tumačenje života iz njega samog neovisno je od svake religije i metafizike.¹⁴ Ova misao o životu je rodno tlo iz kojeg izvire Goetheovo pjesništvo.

OD SEGA CVETJA JE PREBRANA (MOJA MATER)

Vu hiži broj dvanaest živi moja mama.
Zrezana ja. Sam puno bolša, brez mana.
Gda ju kušnem, ona diši kak ciklama,
Od sega drugoga cvetja je prebrana.

---

¹¹ Isto, str. 126.

¹² Friedrich Nietzsche, *Volja za moć*, Naklada Ljevak d.o.o., Zagreb, 2006., str. 286, prijevod s njemačkog Ante Stamać.

¹³ Kao pod 7., str. 124-186.

¹⁴ Isto, str. 162.

Sam za mene. Da mi svetlo sveta nese,
Da me čuvle i čez mene da se rodi.
Moja je mater opipliva kak jesen.
Čez krilo mi presipa se kaj vurodi.

Mater se moja draga za se furt brine.
Od rane zorje do večerke zdušno dela,
Da saki vurok z moje duše skine.

Imam ju rada čez nebesku bistrinu,
Čez zrak i zemlu, čez prah od belih mela.
Vu majčici moji najdem zavetrinu.

Materinski jezik sadrži nešto od p a m t i v i j e k a. Kao u pjesmi *Frtaljica*, lijepa kajkavska riječ *mêla* javlja se i u pjesmi *Od sega cvetja je prebrana (Moja mater)*. *Mêla* (ne brašno!), riječ je u koju se *upila nada i sjena* (Rilke) naših pređa, naših PRAMAJKI. I u pjesmi *Ljubaf se kuha* jezik i doživljaj u nerazdvojivoj su vezi.¹⁵

LJUBAF SE KUHA

Se je dobro
gda z loncov
juha diši.
I cela se hiža
topi, topi
čez otprta vrata;
Celo dvorišče
zna da se ljubaf

---

¹⁵ Wilhelm von Humboldt u analizi grčkih dijalekata govori o *povezanosti glasova* [jezika] s *dušom* to jest duševnim osobinama puka i kaže da su to za dorski zapazili već grčki gramatici. Hans-Georg Gadamer, u Humboldtovom duhu, veli da se na jeziku posebno jasno i živo osjeća *kako se i daleka prošlost povezuje s osjećajima sadašnjice, pošto je jezik prošao kroz osjećaje ranijih naraštaja i pošto je sačuvao njihov duh* (V. Hans-Georg Gadamer, *Wahrheit und Methode*, J.B.S. Mohr, Siebeck, Tübingen, 1990., str. 445). Ta je veza najjača u izvornim dijalektima. Ona slabi npr. u atičkom kad je postao osnova za tzv. *koine* (*e koine dialektos* = zajedničko narječje) koje je bilo sredstvo komunikacije država nastalih nakon osvajanja Aleksandra Makedonskog, a poslije i istočne polovice Rimskoga Carstva.

vrti, vrti
med nami.
Se je dobro
gda dišeča para
na obloku,
življenje precrtavle.
Tvoj slani kušlec,
mi to veli.

U kajkavskoj lirici Mirne Weber pulsira ŽIVOT. Ili: doživljeno ulazi u potpunosti u izraz. *Autentičnost znači originalno, to jest iz izvora i vlastito, to jest na putu sebe samoga biti.*¹⁶ Autentičnost je samoostvarenje (*autopoiesis*). Metzlerov *Lexikon Ästhetik* (2006.) razlikuje autentičnost i originalnost: u pojmu autentičnosti reflektira se u svakodnevnoj jezičnoj upotrebi zajamčena *izvornost* (*Echtheit*) umjetničkog djela, u razlici prema originalnosti gdje je akcent na posebnosti i *novosti* (*Neuheit*). U pjesništvu formalnojezične i ine novine lako se zapažaju i oponašaju. Autentičnost znači *n e p o n o v l j i v o s t*. Prepoznavanje autentičnosti zahtijeva *i s t o š t o* i stvaranje; Hans-Georg Gadamer govori o *i s t o s t i* (*Selbkeit*) stvaranja i primanja umjetničkog dijela.¹⁷ Emil Steiger kaže da istinski čitatelj *s u t i t r a* (*mitschwingt*) odnosno neposredno dijeli ugođaj; čitateljeva duša mora biti *ugođena* (*gestimmt*) *kao duša pjesnikova*.¹⁸ Parafrazirajući Miroslava Krležu iz članka o Ljubi Wiesneru, i lirik i čitatelj moraju čuti *kako trava raste*. Autentičnost¹⁹ kajkavske lirike gospođe Weber među prvima prepoznala je pjesnikinja Božica Jelušić.

***

Najutjecajniji filozof 20. stoljeća Martin Heidegger utjecao je na shvaćanje pojma doživljaja i u teoriji književnosti. U pogovoru rasprave *Izvor umjetničkog djela* Heidegger kaže da se razmatranje o umjetnosti od početka naziva estetskim, a estetika uzima umjetničko djelo kao produkt *osjetilnog razbiranja* (*sinnlichen Vernehmens*). To se razbiranje naziva doživljavanje, a način na koji čovjek doživ-

---

¹⁶ Marijan Cipra, *Autentično biti*, Filozofska istraživanja 58, Zagreb, 1995., str. 587.

¹⁷ Hans-Georg Gadamer, *Ende der Kunst?*, u: Gadamer, *Das Erde Europas*, Suhrkamp, Frankfurt am Mein, 1989., str. 79.

¹⁸ Emil Steiger, *Grundbegriffe der Poetik*, Atlantis Verlag, Zürich, 1966., str. 47-48.

¹⁹ Od 20. stoljeća egzistencijalizam i kritičke teorije ne pitaju više samo za autentičnost pojedinog umjetničkog djela, nego i onoj života samog i otvaraju time pojmu autentičnosti ključnu ulogu u suvremenim estetskim diskusijama.

ljava umjetnost ne može objasniti njenu bit.²⁰ Prema Heideggeru, sve je pjesništvo u osnovi mišljenje. Njegov učenik Hans-Georg Gadamer reći će da je umjetnost spoznaja posebne vrste, drukčija od svake moralne, umske i pojmovne spoznaje, ali ipak spoznaja, što znači posredovanje istine.²¹ Priklanjamo se međutim mišljenju koje iz te spoznaje ne isključuje doživljaj.

Heidegger kaže i da je doživljaj *možda element u kojemu umjetnost umire*. Suprotno tome, umjetnost možda *umire* upravo u djelima ili tzv. akcijama koje su racionalne konstrukcije i ne izazivaju nikakve osjećaje osim možda odbojnost i tjeskobu.²²

U pozadini odnosa prema doživljaju odnosno doživljavanju je predaja racionalizma, posebno modernoga, od Descartesa do Heideggera. Ivan Pavao II. kaže da je Descartes *tako reći odcijepio misao od egzistencije i identificirao je sa samim razumom*.²³ Primjena mjerila doživljajnosti, u stvaranju i primanju umjetničkog djela, ne i njegovo **apsolutiziranje**, mogući je odgovor na Gadamerovo pitanje: *Može li se uopće na umjetnost primjenivati pojam estetskog doživljaja, a da joj se ne smanji njezin istinski bitak?*²⁴

Naposljetku, suvremena se estetika od konca 20. st. do danas, *rekonceptualizira u etimološkom smislu kao aisthesis, kao osjetilna zamjedba i spoznaja* (Doris Kalesch). Jedna od glavnih struja tzv. nove estetike označuje se čak kao *Ästhetik als Aisthethik*, a glavni predstavnici su Gernot Böhme, Martn Seel i Wolfgang Welsch. Böhme i Seel izdvajaju *estetsku spoznaju* kao naročitu sposobnost različitu od drugih oblika spoznaje.

***

U kajkavskom pjesništvu Mirne Weber nezaobilazan je udio duhovne odnosno religiozne lirike: *On nam se je rodil (Božićna)*, *Ježuševa hiža*, *Smrznul se je zumbul*, *Zagorski kipec*, *Maslinska gorja zagorska*, *Svetlonosec* i dr. Pjesma *On nam se je rodil (Božićna)*, uz *Božićnu slamu* i *Božićnu molitvu Ježušu Božice Jelušić*, među najljepšim je pjesmama na temu Božića u novijem hrvatskom pjesništvu.

²⁰ Martin Heidegger, *Der Ursprung des Kunstwerk*, Klostermann, Frankfurt am Mein, 2012., str. 67.

²¹ Hans-Georg Gadamer, *Wahrheit und Methode*, J.C.B. Mohr (Paul Siebeck), Tübingen, 1990., str. 484-486.

²² V. Danilo Pejović, *Nova filozofija umjetnosti*, u: *Nova filozofija umjetnosti. Antologija tekstova*, ur. D. Pejović, Nakladni zavod MH, Zagreb, 1972., str. 10.

²³ Ivan Pavao II., *Prijeći prag nade*, Mozaik knjiga, Zagreb, 1994., str. 57.

²⁴ Kao pod 20., str. 87.

ON NAM SE JE RODIL (BOŽIČNA)

Ovaj sveti Božič je tak poseben i lepi.
Sreča je vu meni, čujem Jezusa vu zraku.
Nemrem vam povedati kak tamjan me zaslepil,
Vusadil se vu serce pri sakomu koraku.

Od gda sam za se znala, obitel mi je naša,
Prenesla sa znamenja, lepotu Očenaša.
Saki znamen čuvlem za druga pokolenja,
Za zutra i zanavek, pogaču okrepljenja.

Naj nam gori v kervi to svetlo porođenja!
Vu naravi ljudskoj je zvezda priviđenja.
I sako malo dete naj predstavlja Njega,
Šteri nas obrani od žalosti, betega.

Ve znam da je dragi Bog človeku zgradil mosta,
Da v hižu i vu serce primi telo gosta.
Od kmice prema svetlu štero zvoni k meši,
On navek je vu nami, lica nam nasmeši.

Pod borom jena kugla, vu njoj se saki vidi.
Z novom zorjom kruna; jabuka i arašidi.
Glaž se stopil z dugom, duh svetlo oslobodil.
Sakom blaga nebeskoga, On nam se je rodil!

Pogača znači, 1. okrugao pšenični kruh od beskvasnog tijesta²⁵, koji se nekad pekao na pepelu, 2. vrstu kolača u obliku okruglog hljeba (obično prigodni kolač za Uskrs). Riječ dolazi od sr. lat. *facacea* (uz romansko posredovanje) = lat. *facus*, ognjište, kuća, o b i t e l j. Kao u *Frtaljici lačne ftiče*, i u pjesmi *On nam se je rodil (Božična)*, *pogača* okrepljuje o b i t e l j. Tako će ostati *zutra* i *zanavek*.

---

²⁵ Zato svetkujmo [...] beskvasnim kruhovima čistoće i istine (1 Kor 5, 6-8).

A MOTHER'S HEART

On the Kajkavian poems of Mirna Weber

By Marijan Varjačić, Varaždin

Summary

Alongside with the Kajkavian verses by Mirna Weber, the author continues to deal with the notion of experience and experiencing in the article Uz obljetnicu Božice Jelušić, Kaj 1-2, 2021, relying especially on the ideas of Wilhelm Dilthey. Modern rationalism is indicated as being behind the distancing from the idea of experience in the more recent theory of literature. The Kajkavian lyrics of Mirna Weber are highlighted in such context as being authentic experience poetry.

Key words: experience/experiencing; life; Kajkavian poetry; authenticity; rationalism; new aesthetics; Wilhelm Dilthey, Martin Heidegger, Hans-Georg Gadamer